

дальність за відповідні правопорушення, а також врахування іноземного досвіду суттєво покращить механізм захисту об'єктів авторських прав в мережі Інтернет.

1. *Майданик Н.* Веб-сайт в мережі Інтернет як особливий об'єкт авторського права / Н. Майданик // Юридична Україна: правовий часопис / Київський регіональний центр Ак. правових наук України; СП "Юрінком Інтер". – 2008. – № 12. – С. 79-80. 2. *Букарев В.* Нарушение в сфере авторского права при издании электронных книг / Букарев В. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ifar.ru/pi/06/sr02.doc 3. *Губар К.А.* Авторське право в Інтернеті / К.А. Губар // Законодавство України: проблеми і перспективи розвитку: збірник наукових праць / Національна академія наук України; Київський університет права. – 2009. – Вип. 10: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (27-31 січня 2009 р., м. Косів, Івано-Франківської області). – С. 314-315. 4. *Рекомендації* Державної служби інтелектуальної власності України щодо вдосконалення механізму регулювання цифрового використання об'єктів авторського права і суміжних прав через мережу Інтернет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sips.gov.ua/ua/recomnet.html> 5. *Рассомахіна О.* Характеристика технічних засобів захисту об'єктів авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет / О. Рассомахіна // Юридична Україна: правовий часопис / Київський регіональний центр Нац. ак. правових наук України; СП "Юрінком Інтер". – 2012. – № 12 (120). – С. 58. 6. Там само. 7. Там само. – С. 58-59 8. *Денисова Р.* Інтернет і авторське право: актуальні проблеми правового регулювання / Р. Денисова // Вісник Академії правових наук України: збірник наукових праць / Президія Академії правових наук України. – Х., 2002. – № 2. – С. 100. 9. *Рассомахіна О.* Цит. праця. – С. 56. 10. *Угода* «Про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/docs/Agreement/AA_Body_text.pdf 11. *Рассомахіна О.* Цит. праця. – С. 71, 75. 12. *Денисова Р.О.* Реалізація авторських прав в Інтернеті / Р.О. Денисова // Проблеми законності: академічний збірник наукових праць / Мін. освіти і науки Укр.; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2010. – Вип. 110. – С. 109. 13. *Copyright*. ru. «Во Франции отменен неработающий антипиратский закон Hadopi» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.copyright.ru/ru/news/main/2013/7/11/Hodopi_internet_prava 14. *Спектор О.* Кто несет ответственность за нарушение авторских прав в Интернете / О. Спектор [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2012/3/30/58422.htm> 15. *Даниленко Е.* Когда размещение произведений в Интернете является нарушением авторских прав / Е. Даниленко [Електронний ресурс] – Режим доступу: Аналитическое издание: Юрист и Закон. ЛІГА: ЗАКОН ENTERPRISE 9.1.2.

УДК 347.4

Н. В. ФЕДОРЧЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ ВІДМЕЖУВАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ З НАДАННЯ ПОСЛУГ ВІД СУМІЖНИХ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Статтю присвячено питанню розмежування договорів з надання послуг з підприємствами, трудовими договорами та договорами з надання виконавських послуг.

© **ФЕДОРЧЕНКО Наталія Володимирівна** – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільного права та правового забезпечення туризму Київського університету туризму, економіки і права

Акцентовується увага на розмежуванні понять «робота» і «послуга», досліджуються питання викорінення існуючих суперечностей у чинному законодавстві та судовій практиці із цієї проблематики.

Ключові слова: зобов'язання з надання послуг, підрядні договори, послуга, робота, трудовий договір, договір з надання виконавських послуг.

Федорченко Н.В. Особенности разграничения обязательств по представлению услуг от совместных договорных обязательств

Статья посвящена вопросу разграничения договоров по предоставлению услуг с подрядными, трудовым договорам и договорами по предоставлению исполнительских услуг. Акцентируется внимание на разграничении понятий «работа» и «услуга», исследуются вопросы искоренения существующих противоречий в действующем законодательстве и судебной практике по этой проблематике.

Ключевые слова: обязательства по оказанию услуг, подрядные договоры, услуга, работа, трудовой договор, договор по предоставлению исполнительских услуг.

Fedorchenko Natalia. The peculiarities of differentiation of obligations of service delivery from joint obligations

This article is devoted to the issue of delimitation agreements with contractors providing services, labor contracts and the provision of executive services. Attention is focused on the distinction between “work” and “service”, examines issues eradicate existing contradictions in the existing legislation and jurisprudence of this issue.

Key words: service obligations, contracting agreements, service, work, employment contract, contract foroperational services.

Динаміка економічних відносин, зокрема у сфері виробництва і розподілу, та успішне функціонування ринку товарів, робіт і послуг вимагають, щоб правові форми, в які втілюються різні за характером суспільні відносини, були адекватні новому економічному змісту. Основною та найбільш стійкою в часі правовою формою є договір, роль якого докорінно змінилася в умовах ринкової економіки.

Основним завданням цієї статті є пошук критеріїв відмежування зобов'язань з надання послуг від суміжних договірних зобов'язань і визначення їх місця в системі цивільно-правових зобов'язань. До суміжних договірних зобов'язань можна віднести, перш за все, ті зобов'язання, об'єктами яких традиційно вважаються дії.

Зважаючи на те, що аналізу видів договору про найм в римському праві присвячено багато робіт відомих зарубіжних, а також вітчизняних романістів різних періодів, можна припустити, що генеалогічне коріння сучасного договору з надання послуг беруть початок в «locatio-conductio operarum». У сучасній романістиці не викликає заперечень твердження, що наймання для виконання певної послуги головним чином здійснюється для повсякденних, домашніх робіт, що не припускають ніяких особливих здібностей чи спеціальних знань, за вказівкою наймача¹.

У пошуках відповіді на питання розмежування договорів з виконання робіт та договорів з надання послуг, слід зазначити, що майже традиційним переважним результатом таких досліджень, у вітчизняній цивілістиці є твердження про нетотожність зазначених вище договірних правових

форм². Останнє дозволяє стверджувати про існування в цивільному праві двох окремих типів договорів: з виконання робіт (підрядні договори) та надання послуг.

Необхідно підкреслити, що як у договорах з надання послуг, так і в договорах підряду сутність діяльності боржника з виконання договору полягає у вчиненні певних дій. Так, аналіз закріпленої в ст. 837 ЦК України дефініції договору підряду свідчить, що поняття «робота» розкривається законодавцем через категорію «вчинення дії» або «діяльності». В літературі зазначається, що «робота» – це діяльність, результати якої мають матеріальний вираз і можуть бути реалізовані для задоволення потреб юридичних і фізичних осіб. Водночас «послуга» – це діяльність, результати якої не мають, як правило, матеріального виразу, вони реалізуються і споживаються в процесі здійснення цієї діяльності³.

На побутовому рівні можна говорити, що для того, хто надає послугу, відповідна дія є роботою, а для того, в чий інтерес вона здійснюється, – послугою. Але якщо юридичне значення в послугі має власне здійснення діяльності, то і роботи до діяльності не байдужі. Усе це певною мірою зближує феномени «робота» і «послуга», але, разом із тим, не дає підстав для їх отождоження. Характерними ознаками послуги, як наголошується в літературі, є: 1) корисний ефект; 2) невіддільність від джерела; 3) непомітність, невідчутність; 4) нематеріальність; 5) якість, диференційованість якості послуги; 6) ексклюзивність; 7) неможливість зберігання; 8) невичерпність⁴.

Проблеми співвідношення зобов'язань, які полягають у наданні послуг або виконанні робіт, у юридичній літературі відводиться значне місце. На думку одних авторів, роботи і зобов'язання з їх виконання – це більш широке поняття щодо послуги⁵; інші, навпаки, розглядають виконання робіт як різновид послуг⁶; треті – ці категорії розділяють⁷. Вважаємо, що з правової точки зору немає підстав говорити про збіг цих двох понять і, отже, видається недоцільним ні роботу розглядати як різновид послуг, ні послугу як різновид робіт, оскільки вони спрямовані на досягнення різних результатів.

В основному розмежування цих груп договірних зобов'язань проводиться за об'єктом зобов'язання: у зобов'язаннях з виконання робіт – це роботи, в зобов'язаннях з надання послуг – послуги. Саме в матеріальному характері благ, стан яких піддається зміні або збереженню в процесі виконання робіт, і полягає той матеріальний субстрат, який визначає специфіку робіт як самостійного об'єкта цивільних прав.

У зв'язку з наведеним вище аналізом вважаємо спірною висловлену в юридичній літературі точку зору про розподіл послуг на нематеріальні («чисті») і матеріальні (ті, що опосередковуються підрядними відносинами)⁸. Оскільки правильніше було б говорити або про послуги, або про роботи.

Слід зазначити, що і роботи, і послуги – це визнані законом об'єкти цивільних прав, вони об'єктивуються у процесі цілеспрямованої діяльнос-

ті певного виду, а їх результати володіють споживчою вартістю. Водночас в загальних положеннях про об'єкти цивільних прав не міститься визначення ні результатів робіт, ні послуг. Вони лише перераховуються в ст. 177 ЦК України поряд з іншими об'єктами цивільних прав. Зміст роботи лише частково розкривається в ч. 2 ст. 837 ЦК України. Натомість зміст послуги взагалі законодавцем не розкривається, хоча також зазначається в ст. 177 ЦК.

Тобто, законодавець визначаючи у ст. 177 ЦК України послуги як самотійний об'єкт цивільних прав, на відміну від інших об'єктів, наприклад, цінних паперів, не закріпив їх легального визначення. Немає нормативного визначення поняття послуг і в гл. 63 ЦК України. З огляду на наведене вважаємо за необхідне вказати на потребу подальшого удосконалення чинного законодавства з метою приведення його положень у відповідність до вже загально визначених положень науки цивільного права щодо розуміння поняття послуг.

Непростою є практика розмежування договорів з надання послуг та трудового договору. Близькість цих договірних конструкцій, на нашу думку, визначена тим, що обидві договірні конструкції охоплюють своїм правовим регулюванням процес праці. При цьому сформовані на практиці форми організації праці настільки зближують ці дві договірні конструкції, що межа між ними стає недостатньо чіткою.

Відмінності трудового договору та договору про надання послуг часто проводять за обставинами, які, по суті, є вже наслідком кваліфікації відносин як трудових чи цивільних. Скажімо, вказують на те, чи повинен роботодавець платити страхові внески на працівника, чи вправі накладати стягнення тощо. Це наслідок об'єктивних труднощів, що виникають при визначенні правової природи таких відносин.

Водночас в доктрині права трудові та цивільно-правові договори прийнято розрізняти за рядом відмінних ознак, основною з яких є наявність підпорядкованості внутрішньому трудовому розпорядку. Працівник за трудовим договором повинен приходити на роботу та йти з неї вчасно, виконувати свої посадові (службові) обов'язки, виконувати вказівки керівників тощо. У основу визначення трудових обов'язків покладена відповідна інструкція.

Уточнення трудових обов'язків проводиться при прийомі на роботу і відображається в трудовому договорі. Разом з тим слід зазначити, що й в договорі про надання послуг поряд з обов'язками виконавця може обумовлюватися розпорядок роботи.

Для розмежування трудових і цивільних відносин в юридичній літературі пропонується сприйняти критерій триваючого чи разового характеру відносин між їх учасниками. На думку Н. В. Лазора, якщо громадянин запрошується для надання послуг упродовж певного періоду часу (тиждень, місяць), поряд із цим обумовлюється виконання ним певної функції (водій, повар), то це трудові правовідносини. Якщо йдеться про виконання

одноразового, конкретного завдання (погуляти з дитиною, здійснити закупки), то це цивільні правовідносини⁹.

На нашу думку, така позиція про разовий характер послуги і, отже, про неможливість встановлення триваючих відносин з надання послуг не витримує критики, оскільки яскравий приклад триваючого характеру відносин з надання послуг міститься в ст. 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5.07.2012 р. № 5076-VI, де вказано, що адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги. А будь-яке юридичне обслуговування має певну тривалість (місяць, рік тощо), тобто відносини носять триваючий характер.

Трудовим договором відповідно до ст. 21 Кодексу законів про працю (далі – КЗпП) України є угода між працівником і роботодавцем (юридичною або фізичною особою-підприємцем), за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, і підпорядковується при її виконанні, як правило, внутрішньому трудовому розпорядку (такого не існує при укладенні договору з фізичною особою-підприємцем), а роботодавець зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін.

Тобто, як вбачається із наведеного визначення при розмежуванні трудового договору і договору з надання послуг можна запропонувати такі критерії розмежування як: а) конкретність наданої послуги; б) періодичність надання послуг і платежів; в) відсутність підпорядкованості при наданні послуг.

На нашу думку, основна відмінність трудового договору та договору про надання послуг полягає в ступені підпорядкованості працівника, іншими словами, різною владою над виконавцем. Відома позиція Л. С. Таля*, який характеризує трудові відносини, в якості їх особливостей відзначав підпорядкованість працівника у визначених межах волі власника¹⁰. Безперечно, що в трудовому праві владні відносини проявляються набагато ширше, ніж в цивільному (прикладом може слугувати адміністративна підпорядкованість працівника своєму начальнику). Така підпорядкованість передбачає навіть обов'язок працівника зазнавати стягнення, які мають немайновий характер і спрямовані на особистість працівника, наприклад, зауваження, догана тощо. Разом з тим і у відносинах з надання послуг не можна заперечувати наявність певної влади над виконавцем, адже як і за трудовим договором, виконавець за договором з надання послуг повинен виконувати вказівки замовника. Однак в цивільному праві будь-який захист (за винятком захисту честі та гідності) має майновий характер і відповідні цілі.

* Вчений погоджувався з думками німецьких учених щодо існування, нарівні з окремими видами, загального типу трудового договору, коли підряд і наймання послуг за своєю економічною природою належать до трудових договорів у широкому значенні.

Тому як вважав О.Пашков, є всі підстави конструювати єдину модель трудового договору як родового поняття, відзначаючи характерні його ознаки: особистий характер, специфічний предмет, підпорядкування працівника внутрішньому трудовому розпорядку¹¹. Тобто, при виконанні робіт за трудовим договором правовій регламентації підлягає сам процес праці та її умови.

Зважаючи на наведене, видається, що, наприклад, відносини з догляду за дітьми, людьми похилого віку, хворими тощо за своєю правовою природою є цивільно-правовими (відносинами з надання послуг), адже виховательці або няні навряд чи вправі хтось оголосити зауваження чи догану. Їм можливо вказати лише на певні недоліки, що може вплинути на оплату цих послуг. Якщо ж така особа й далі продовжує неналежним чином виконувати свої обов'язки такі відносини можуть бути припинені в односторонньому порядку без звернення до суду та навіть пояснення причин. У трудових відносинах такий порядок припинення відносин є неприпустимим, оскільки для припинення трудових відносин буде потрібно дотримання спеціальних процедур, а нерідко все це супроводжуватиметься судовим розглядом. Таким чином наведений аналіз свідчить про цивільно-правову природу відносин з надання такого роду послуг.

Останнім часом значного поширення набули так звані дозвільні послуги, коли під різними приводами з громадян та організацій стягують плату за вчинення для них будь-яких дій. Як правило, правові підстави таких дій не витримують жодної критики. При цьому нерідко послуга існує тільки на папері, а насправді її не надають. Такі послуги можуть надаватися як державними (муніципальними) органами, так і комерційними організаціями. Серед них різні унітарні підприємства, господарські товариства, комітети та управління адміністрації міста, деякі державні органи.

Як зазначається в юридичній літературі, адміністративні договори як форма регуляторної діяльності органів виконавчої влади в сфері господарювання поділяються на нормативні та індивідуальні. Нормативні договори – це адміністративні договори, які можуть бути укладені між органами виконавчої влади з об'єднаннями суб'єктів господарювання та підприємців. Ці договори містять у собі загальнообов'язкові правила поведінки, які охороняються державою, тобто мають нормативний характер і є джерелом права¹².

Однак найбільш розповсюдженою формою державного регулювання серед адміністративно-правових договорів є індивідуальний договір. Прикладом такого договору може слугувати так званий договір про концесію публічної (державної) служби, за допомогою якого орган виконавчої влади й особливо місцева адміністрація делегують господарським товариствам і об'єднанням, а також особам, що займаються підприємницькою діяльністю, частину своїх функцій і повноважень по забезпеченню життєво важливих суспільних потреб і інтересів громадян¹³.

Сьогодні не новою є практика справляння плати за здійснення державними (муніципальними) органами своїх прямих функцій. У багатьох таких

органах прийняті положення про надання платних послуг громадянам та організаціям. Як правило, йдеться про підготовку і видачу документів (актів про відповідність об'єктів правилам безпеки, про вибір і відведення земельної ділянки тощо). Доволі часто оформляються такі відносини за допомогою такого правового інструмента як договір про надання послуг. Однак чи відповідає це положенням цивільного законодавства, більше того, не зрозумілою залишається природа цих відносин?

На нашу думку, договори про надання послуг, які укладаються в наведених випадках, є удаваними правочинами, оскільки їх укладення не тягне за собою виникнення цивільних прав та обов'язків, що характерно для цивільних правовідносин. Фактично ж слід констатувати, що при складанні, наприклад, акта про відведення земельної ділянки, ніякі послуги не надаються, адже всі дії, що здійснив працівник органів місцевого самоврядування, є виконанням ним своїх безпосередніх посадових обов'язків та, відповідно, є публічними відносинами. Натомість сьогодні склалась непоодиноким практика укладення такого роду договорів, в яких наведеними органами, всі подібні дії розглядаються як послуги.

Як вбачається із вищенаведеного, подібні відносини складаються при реалізації відповідними структурами своїх владних повноважень. Держава, а також органи місцевого самоврядування виконують найрізноманітніші функції соціального, економічного, управлінського характеру. Здійснення цих функцій дозволяє встановлювати і підтримувати в країні певний порядок. Відносини з владою не повинні будуватися на оплатній основі. Їх ні в якому разі не можна перетворювати на товарно-грошові відносини. Така практика суперечить принципам організації та функціонування державної влади, підриває її основу.

Схожого висновку доходять й представники науки адміністративного права. Так, О. Д. Крупчан, аналізуючи співвідношення приватного і публічного права, розглядає т. зв. «управлінські послуги», які пропонує іменувати «виконавськими послугами». Ознаками таких послуг, на думку вченого, є те, що: а) ці послуги надаються конкретним приватним особам, як правило, за їх ініціативою (зверненням), хоча не виключено їх надання і в процесі самостійної діяльності органів виконавчої влади, за якої задовольняються правомірні потреби та інтереси приватних осіб; б) надання цих послуг спрямоване на створення належних умов для повноцінної реалізації приватними особами належних їм прав та виконання покладених на них обов'язків; в) приватні особи мають право на свій розсуд (окрім вчинення неправомірних дій) користуватися результатами наданих їм послуг. На основі наведених ознак вчений приходиться до висновку, що у випадках звернення приватної особи за будь-якою виконавською послугою внаслідок прямої вказівки на це законодавства, тобто коли отримання такої послуги є обов'язком, а не правом особи, така послуга повинна надаватися державою безоплатно. В інших випадках розмір оплати виконавських послуг не повинен перевищувати вартість реальних витрат держави в

особі відповідного державного органу на їх надання і повинна надаватися за рахунок бюджету¹⁴.

Доцільно зазначити, що в міжнародній практиці також виділяють цю групу відносин. Наприклад, Генеральна угода з торгівлі послугами (англ. «General Agreement on Trade in Services» – «GATS») в спеціальну групу відносить послуги, які надаються при здійсненні функцій державної влади, однак виводить подібні послуги зі сфери свого регулювання, оскільки вони надаються не на оплатних і конкурентних умовах¹⁵.

Видається, що найчастіше платежі, які стягуються за такими «договорами», за своєю природою є зборами в бюджет. Отримані таким чином додаткові фінансові кошти використовуються на власні потреби відповідних органів (оплачується ремонт приміщень, виплачуються додаткові зарплати, покриваються адміністративно-господарські витрати).

Виходячи зі змісту ст. 6 Податкового кодексу України (далі – ПК), під збором (платою, внеском) розуміється обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій. Виходячи з цього приходимо до висновку, що плата за так званими «договорами з надання виконавських послуг» володіє всіма рисами, властивими зборам.

Згідно п. 7.3. ст. 7 ПК України будь-які питання щодо оподаткування регулюються цим кодексом і не можуть встановлюватися або змінюватися іншими законами України, крім законів, що містять виключно положення щодо внесення змін до цього кодексу та/або положення, які встановлюють відповідальність за порушення норм податкового законодавства. Тобто закріплена в ПК України система податків і зборів забороняє введення додаткових податків і зборів до вже встановлених різнорівневими нормативно-правовими актами.

Виходячи з цього видається за доцільне порекомендувати законодавцю уточнити перелік зборів, які стягуються з фізичних і юридичних осіб при вчиненні в їх інтересах певних дій, що дозволить вирішувати проблеми фінансування діяльності державного апарату, не порушуючи положення ПК України. Одночасно у правові акти, що регулюють діяльність відповідних органів державної влади чи місцевого самоврядування, слід внести зміни, що закріплять пряму заборону на отримання цими органами будь-яких коштів, за винятком прямо передбачених законодавством зборів.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, слід наголосити, що природа відносин з надання виконавських послуг органами державної влади чи місцевого самоврядування є публічно-правовою, а тому й алогічним є висновок про можливість застосування договору про надання послуг до таких правовідносин, оскільки: а) учасники таких відносин не завжди є юридично рівними; б) подібні відносини складаються при реалізації відповідними структурами своїх владних повноважень; в) такі договори не спрямовані

на виникнення цивільних прав та обов'язків; г) всі дії, що здійснив працівник органів місцевого самоврядування, є виконанням ним своїх безпосередніх посадових обов'язків та, відповідно, є публічними відносинами.

1. *Новицкий И. Б.* Римское частное право: учебник / И. Б. Новицкий, И. С. Перетерский. – М., 1998. – С. 430. 2. *Первомайский О. О.* Договірне регулювання відносин із надання послуг / О.О. Первомайский // Розробка механізму правового регулювання договірних відносин у підприємницькій діяльності / за ред. В. В. Луця. – К.: НДІ приватного права і підприємництва АПрН України, 2009. – С. 228. 3. *Цивільний кодекс України*: науково-практичний коментар. – Х.: Одиссей, 2008. – С. 826. 4. *Резнікова В. В.* Правове регулювання посередництва у сфері господарювання (теоретичні аспекти): монографія / Резнікова В.В. – Х, 2010. – С. 155 – 163. 5. *Отдельные виды обязательств. Курс советского гражданского права* / Б. Антимонов, И. Брауде, К. Граве и др. – М.: Госюриздат, 1954. – С. 221. 6. *Гражданское право. В 2 т.* / под ред. Е. В. Суханова, Т. 2. – М.: БЕК, 1994. – С. 198. 7. *Кабатов В. А.* Возмездное оказание услуг / В. А. Кабатов // Гражданский кодекс РФ, Ч. 2. – М., 1996. – С. 392; *Яковлев В. Ф.* Гражданско-правовой договор в сфере обслуживания / Яковлев В.Ф. – М.: Наука, 1980. – С. 17; *Гриняк А. Б.* Особливості розмежування договорів підряду та договорів із надання послуг / А. Б. Гриняк // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 4. – С. 18 – 19. 8. *Кротов М. В.* Обязательство по оказанию услуг в советском гражданском праве: учебное пособие / Кротов М.В. – Л., 1990. – С. 12. 9. *Лазор Н.* Відмежування трудового договору від цивільних договорів / Н. В. Лазор // Право України. – 1997. – № 12. – С. 85 – 86. 10. *Трудовой договор.* Цивилистическое исследование: [ч. 1: Общее учение] / Л. С. Таль. – Ярославль: Тип. Губуправления, 1913. – С. 1 – 2. 11. *Паишков А. С.* Договоры о труде в условиях многоукладной экономики / А. С. Паишков // Государство и право. – М.: Наука, 1993. – № 6. – С. 60. 12. *Афанасьев К. К.* Адміністративний договір як форма державного управління (теоретико-правовий аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / К. К. Афанасьєв. – Х., 2002. – С. 10. 13. *Кравцова Т. М.* Адміністративно-правові засади здійснення державної регуляторної політики в сфері господарювання: дис. ... докт. юрид. наук / Кравцова Т.М. – Х., 2004. – С. 228. 14. *Крупчан О. Д.* Організація виконавчої влади в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук / О. Д. Крупчан. – Х., 2013. – С. 22. 15. *Международное экономическое право: ученик; пер. с фр.* / Д. Карро, П. Жюйар. – М.: Международные отношения, 2002. – С. 403.

УДК 347.763

Н. В. ТРОЦЬОК
А. М. БОНДАРЕВА

ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ ТРАНСПОРТНОГО ЕКСПЕДИРУВАННЯ

Дається юридична характеристика договору транспортного експедирування та встановлено його місце в системі договірних зобов'язань. Розглядаються особливості

© ТРОЦЬОК Ніна Валеріївна – старший викладач кафедри цивільного права і процесу Юридичного інституту Національного авіаційного університету

© БОНДАРЕВА Анна Миколаївна – магістр права Юридичного інституту Національного авіаційного університету